

ШУМЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ”
КАТЕДРА „ГЕОГРАФИЯ И МЕТОДИКА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО
ГЕОГРАФИЯ“

KONSTANTIN PRES LAVSKY UNIVERSITY OF SHUMEN
DEPARTMENT OF GEOGRAPHY AND METHODOLOGY OF TEACHING GEOGRAPHY

СБОРНИК ДОКЛАДИ

ЧЕТВЪРТА МЕЖДУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЯ
„ГЕОГРАФСКИ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЕ“

30 - 31 ОКТОМВРИ 2015 Г., ШУМЕН

PROCEEDING PAPERS

FOURTH INTERNATIONAL CONFERENCE
„GEOGRAPHICAL SCIENCES AND EDUCATION”

30 - 31 OCTOBER 2015, Shumen

Университетско издателство
„Епископ Константин Преславски”

Отговорен редактор

доц. д-р Димитър Владев

Редакционна колегия

проф. д-р Стела Дерменджиева

доц. д-р Милен Пенерлиев

доц. д-р Светла Станкова

Университетско издателство „Епископ Константин Преславски”

ISBN 978-619-201-105-5

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРИРОДНА ГЕОГРАФИЯ

ПРОБЛЕМИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ЛЕСА И СТЕПИ	7
Светлана Гришко	
КАРТОГРАФИРАНЕ НА РИСКА ПРИ БОРБАТА С ГОРСКИ ПОЖАРИ В РЕГИОНАЛНА ДИРЕКЦИЯ ПО ГОРИТЕ – ИСТАНБУЛ	11
Веселин Пейчев, Суат Кетен, Димитър Димитров	
АНТРОПОКОНСТРУКТИВНИ МОРФОСКУЛПТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ НА РЕЛЕФА НА ТЕРИТОРИЯТА НА ГРАД ПЕРНИК	16
Владимир Власков	
СЪВРЕМЕННИ ТЕНДЕНЦИИ НА АНТРОПОГЕННОТО ВЪЗДЕЙСТВИЕ И СТОПАНСКО УСВОЯВАНЕ В БЪЛГАРСКАТА ЧАСТ НА ВЛАХИНА	23
Светослав Николов	
СТРУКТУРНА ГЕОМОРФОЛОГИЯ НА ЛИСА ПЛАНИНА	30
Димитър Владев	
МОРФОСТРУКТУРНО ПРОУЧВАНЕ НА ЛИЛЯКСКОТО ПЛАТО	35
Димитър Владев	
ХАРАКТЕР И ВЪЗРАСТ НА КОТЛОВИННИТЕ МОРФОСТРУКТУРИ В ИЗТОЧНИЯ ПРЕДБАЛКАН	41
Цанко Цанков, Светла Станкова	
ОСНОВНИ ЕТАПИ В РАЗВИТИЕТО НА КАРСТОЛОГИЯТА В БЪЛГАРИЯ	45
Звезделина Айдарова, Лидия Семерджиева, Десислава Христова, Ангел Велчев	
ВЪРХУ НЯКОИ ОСОБЕНОСТИ НА КАРСТОВИТЕ ЛАНДШАФТИ В РИДА КАМЪКА (МАЛА ПЛАНИНА)	52
Зорница Чолакова, Ангел Велчев, Илия Тамбураджиев	
ГЕОГРАФСКИТЕ ОБРАЗИ – ОБЕДИНЯВАЩ ЕЛЕМЕНТ МЕЖДУ ГЕОГРАФСКИТЕ НАУКИ	58
Калина Милкова, Митко Митев	
МЕТОДЪТ DRESPI. ПОКАЗАТЕЛИ ХАРАКТЕРИЗИРАЩИ МИГРАЦИЯТА НА АРСЕНА В ЗАЛИВНАТА ТЕРАСА НА РЕКА ОГОСТА МЕЖДУ СЕЛО МАРТИНОВО И ЯЗОВИР „ОГОСТА“	64
Велимира Стоянова, Емилия Черкезова, Ангелина Митрева	
ВЪРХУ ВРЕМЕВАТА ПОЯВА НА МАКСИМАЛНИЯ ОТТОК, ОПРЕДЕЛЕН ПРИ НЕПРЕКЪСНАТИ И ПРИ СРОЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ	71
Красимира Начева	
ГЕОЕКОЛОГИЧНИ ПРОБЛЕМИ ВЪВ ВОДОСБОРНИЯ БАСЕЙН НА РЕКА САЗЛИЙКА	77
Димитър Желев	
КАЧЕСТВЕНО СЪСТОЯНИЕ НА РЕЧНИТЕ ВОДИ В ДУНАВСКАТА ОТТОЧНА ОБЛАСТ	84
Кристина Гърциянова, Мариан Върбанов	
ОЦЕНКА НА ВОДНИТЕ РЕСУРСИ НА РЕКА БОТУНЯ В УСЛОВИЯТА НА ЗАСУШАВАНЕ	91
Йордан Димитров	

ХИДРОЛОЖКИ РЕЖИМ НА Р. БАТОВА – АНАЛИЗ И КОНКРЕТНИ ПАРАМЕТРИ	98
Анна Йорданова, Весела Райнова	
КОМПЛЕКСНА ОЦЕНКА НА КАЧЕСТВОТО НА ПОВЪРХНОСТНИТЕ ВОДИ НА Р. БАТОВА	103
Весела Райнова, Анна Йорданова	
ГЕНЕЗИС И ЕВОЛЮЦИЯ НА РЕЧНАТА ДОЛИНА НА РЕКА БЛАГОЕВГРАДСКА БИСТРИЦА МЕЖДУ СЕЛО БИСТРИЦА И ГРАД БЛАГОЕВГРАД	112
Мирослав Иванов	
ЦИКЛИЧНИ ИЗМЕНЕНИЯ НА ШИРОЧИНАТА НА ПЛАЗОВЕ ПО СЕВЕРНОТО БЪЛГАРСКО ЧЕРНОМОРСКО КРАЙБРЕЖИЕ В УСЛОВИЯТА НА ПОВИШАВАНЕ НА МОРСКОТО НИВО	120
Димитър Димитров, Веселин Пейчев, Петко Димитров	
ЧЕРНОМОРСКИЯТ КОНТИНЕНТАЛЕН ШЕЛФ В КОНТЕКСТА НА ЕВРОПЕЙСКАТА ПРАИСТОРИЯ	125
Преслав Пеев	
ОТНОСНО ХАРАКТЕРА И ГЕНЕЗИСА НА ПЯСЪЦИТЕ, ВЪРХУ КОИТО Е РАЗПОЛОЖЕН КЪМПИНГ „ЮГ“	130
Галин Петров	
ПАЛЕОЕКОЛОГИЧНИ УСЛОВИЯ ПРЕЗ ГОРНИЯ ПЛЕЙСТОЦЕН И ХОЛОЦЕНА В РАЙОНА НА ПАША ДЕРЕ	138
Райна Христова, Ивалена Вълчева-Георгиева	
КЛИМАТЪТ – НЕИЗВЕСТЕН И ЗАГАДЪЧЕН	144
Цветелина Ценова	
ПРИРОДНИ БЕДСТВИЯ - СЪЩНОСТ, ПРОЯВЛЕНИЕ И КЛАСИФИКАЦИЯ	150
Росен Илиев	
ИЗМЕНЕНИЯ НА СЕЗОННИТЕ ВАЛЕЖИ В СЕВЕРОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА 1961–2010 Г.	155
Нина Ченкова	
ГИС–БАЗИРАН СЪВРЕМЕНЕН ПОЛЕНОВО–КЛИМАТИЧЕН КАЛИБРАЦИОНЕН СЕТ ОТ ИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ	161
Стоян Вергиев, Марияна Филипова-Маринова	
<i>ОБЩЕСТВЕНА ГЕОГРАФИЯ</i>	
СВИЦОВ И БЪЛГАРСКАТА ВЪЗРОЖДЕНСКА ГЕОГРАФИЯ	167
Тихомир Личев	
ГЕОГРАФИЯ НА РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО НА НАУЧНИЯ ПОТЕНЦИАЛ НА ИСТОРИЧЕСКАТА БЪЛГАРИСТИКА В УКРАИНА	172
Сергей Пачев	
ЩРИХИ ЗА ЕМИГРАЦИЯТА В БЪЛГАРИЯ В ПЕРИОДА НА ПАЗАРНО СТОПАНСТВО	178
Мария Шишманова, Владимир Караджов	
ОТ ЕКЗАРХИЯ КЪМ БЪЛГАРСКА ДЪРЖАВНОСТ. ГЕОГРАФСКИ БЕЛЕЖКИ	187
Атанас Дерменджиев	

МИГРАЦИОННИ НАГЛАСИ СРЕД БЪЛГАРСКИТЕ СТУДЕНТИ ПРЕЗ 2015. НАСОКИ И НАЧИНИ НА ФОРМИРАНЕ	191
Владимир Караджов	
НАЦИОНАЛНИ СПЕЦИФИКИ НА ДИНАМИКАТА НА ПЧИ В БЪЛГАРИЯ	196
Калина Милкова, Христо Доков	
БЪЛГАРИТЕ В ТАВРИЯ: КУЛТУРНО-ГЕОГРАФСКО ПРОУЧВАНЕ	202
Наталия Краско	
НАСЕЛЕНИЕТО В ЮЖНОТО ЛУДОГОРИЕ	208
Красимира Колева, Десислава-Девора Атанасова	
РЕГИОНАЛНАТА ПОЛИТИКА И ИНТЕЛИГЕНТНИТЕ ГРАДОВЕ	214
Мария Шишманова	
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ГРАДСКИТЕ ЗОНИ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ (НА ПРИМЕРА НА ГРАДОВЕТЕ СОФИЯ И СТАРА ЗАГОРА)	221
Нено Димов, Мая Георгиева	
РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ НА ДУНАВСКИТЕ СЕЛИЩА И ПРИСТАНИЩА В СЕВЕРЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ.	228
Камен Петров	
НАИМЕНОВАНИЯ НА НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА В СЕВЕРНОТО ПРИАЗОВИЕ	233
Валентина Пачева	
НЕДВИЖИМОТО КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО В ОБЛАСТ ШУМЕН КАТО РЕСУРС ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА	240
Мария Грозева	
ОБЕКТИ ПОД ЕГИДАТА НА ЮНЕСКО В БЪЛГАРИЯ	247
Антоанета Стойнева	
ЗНАЧЕНИЕ НА ПАМЕТНИЦИТЕ НА СВЕТОВНОТО КУЛТУРНО И ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО В БЪЛГАРИЯ КАТО ТУРИСТИЧЕСКИ РЕСУРСИ	253
Ивайло Владев	
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА САПАРЕВА БАНЯ	261
Гергана Николова	
ПОВЕДЕНИЕ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ УСЛУГИ ОТ ЕС	266
Милена Стоянова	
ОСНОВНИ ТУРИСТИЧЕСКИ РЕСУРСИ НА ПОРТУГАЛОГОВОРЕЩИТЕ СТРАНИ	271
Светлана Страхилова	
ВЛИЯНИЕ НА ГЕОПОЛИТИЧЕСКИТЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ВЪРХУ ПРОСТРАНСТВЕНОТО РАЗВИТИЕ НА ТРАНСПОРТНАТА ИНФРАСТРУКТУРА В СЕВЕРОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ	274
Димитър Димитров	

БЪЛГАРИТЕ В ТАВРИЯ: КУЛТУРНО-ГЕОГРАФСКО ПРОУЧВАНЕ

Наталия Краско

BULGARIANS IN TAVRIA: CULTURAL AND GEOGRAPHICAL RESEARCH

Natalia Krasko

Abstract: Ethno-cultural landscape as a space, which is a habitat of particular ethnic groups, at the crossroads of the twentieth and twenty-first centuries, becomes a hot topic of geographical research. This issue is an attempt to analyze the interaction features of the Northern Azov region (Tavria) natural landscape and the traditional Bulgarian culture as an important part of the ethnic and cultural landscape formation on the given area and the possibility of successful regional tourism development.

Една от перспективните насоки в географските изследвания е изучаването на пространствените характеристики, влияещи на формирането, развоя, запазването или трансформациите на културата на един или друг народ. Рамките на концепцията за етнокултурния ландшафт ни позволяват да изследваме регионалните култури като резултат на усвояване и устройване от местните културни общности на природното пространство и възможност за включване на дадения феномен в туристически маршрути.

Изследванията от този род са крайно недостатъчни. Много от тях се намират на нивото на поставяне на проблема. Практически липсва опит за историко-културни микрогеографски реконструкции, които имат съществено научно и практическо значение.

Провеждането на културно-географски изследвания на отделни региони на Украйна, които се отличават със своето етническо разнообразие, е много актуално. Северното Приазовие представлява кроскултурно пространство и се проявява като естествена «лаборатория», а неговият многонационален етнически състав с достатъчно постоянно процентно съотношение – украинци, руснаци, българи, албанци, немци, чехи и др. – става важен геокултурен ресурс за региона.

Българите, бежанци от Южната Бесарабия², се заселват в Северното Приазовие през 1861 – 1863 г. Те заемат трето място по численост сред цялото национално многообразие [Кочерга, 1997] и създават 36 български села [Пачев, 2007]. Българите усвояват и устройват тук «свое» пространство, опиращо се на собствените им традиции и съобразено с географията на местността, формирайки по такъв начин ярко изразена съставка на етнокултурния ландшафт на Таврия³.

Разглеждайки характерните особености на културно-битовите традиции на приазовските българи в природно-климатичните условия на степна Украйна, е необходимо да обърнем внимание на етнокултурните традиции на предходните поколения преселници от България и географското пространство, усвоено от тях в родината им. Известно е, че таврическите българи, основно, са преселници от Сливенска и Ямболска област в България, което ни позволява да направим по-точен сравнителен анализ на природно-климатичните условия на тези територии и територията на Северното Приазовие (Украйна).

Сливенска и Ямболска област се намират в източната част на Преходната природна зона на България, в широката долина на река Тунджа. Релефът на тази местност е предимно хълмист, с плата с височина, достигаща 515 м (Бакаджик) над морското равнище. Основен воден ресурс е р. Тунджа (390 км.) с притоците ѝ: Мочурица (86 км.), Калница, Поповска и др. [Иванов, 2013].

Климатът е преходно-континентален, доближаващ се до средиземноморски. Средната температура за януари е около -2°C, за юли +29°C. Количеството на валежите е от 550 мм до 600 мм за година и максимумът им е през май, а минимумът – през август. През зимата снежната

² Българи от Ямболско, Сливенско и Одринско, които бягат оттам, спасявайки се от османците по време на руско-турските войни през 1806 – 1812, 1828 – 1830 и 1853 – 1856 г. Царското правителство им дава земя в Южна Бесарабия и ги освобождава от военна повинност и данъци. След сключването на Парижкия мирен договор (1856 г.) Русия отстъпва част от Бесарабия на Молдовското княжество и 40 от 83-те български колонии минават в неговото владение. През 1860 година Молдовско правителство налага на българите колонисти военна повинност и увеличава данъците. Тези действия предизвикват недоволства, които завършват трагично. За да потуши протестите молдовско правителство използва войска, което води до много жертви. Това дава тласък за масово преселване на бесарабските българи обратно в Русия. Обаче земите в Руската част на Бесарабия вече са заети. Руското правителство прадлага на българските колонисти нови земи в Таврия.

³ Таврия (от др.-греч. Ταῦρος) — старото название на степна Украйна в пределите на съвременната Запорожка и Херсонска област.

покривка е незначителна и не е трайна. Преобладават чести и силни северозападни и северни ветрове [Иванов, 2013].

Разпространени са всички типове канелени горски почви, което оказва влияние върху флората и фауната. Тук преобладават широколистни дървета (предимно дъб, габър) и различни видове треви. Обитават сърни, диви свине, лисици, вълци, зайци и други бозайници. Доста широко е представен птичият свят.

Северното Приазовие се намира на Приазовската височина, която се отличава с равнинна си повърхност, с по-повдигната североизточна част. В тази част забележимо се открояват хълмове с гранитен произход, от които най-високи са Белмак-Могила (324 м), Корсак-Могила и др. Южните ѝ склонове полегато се спускат към Азовското крайбрежие и са разсечени от руслата на реки [Андрющенко и др., 2005]. Най-големи реки в региона са: Молочна (197 км.), Берда (125 км), Обиточна (96 км), а по-малки – Лозоватка (76 км.), Корсак (58 км.) и др. Характерна тяхна особеност е, че приличат на полупланински реки – в горното си течение те са бистри и развиват интензивна ерозионна дейност, а в средното и долното течение имат вид на типични степни реки с широки корита и тресавища в тях. [Даценко и др., 2014].

Климатът на Северното Приазовие е умерено-континентален с черти от морски. Средната температура за януари е -4°C , за юли $+31^{\circ}\text{C}$. Средногодишното количество валежи е от 300 мм до 350 мм. Максимумът им е през юли във вид на порои, минимумът – през март, април. Броят на дните със силен вятър е до 7 всеки месец [Андрющенко и др., 2005]. През зимата духат източни и североизточни ветрове, а през лято – западни и северозападни със средната скорост от 3,6 м/с до 4,2 м/с. Зимите са почти без сняг, а летата – сухи. [Даценко и др., 2014].

Почвите на дадената територия са южни черноземи и кестенови. По крайбрежието на Азовско море и Молочни лиман почвите са глинести, песъчливи и солени. [Даценко и др., 2014]

Недостигът на влага обуславя степния характер на растителната покривка (степни житни растения и различни видове треви). Естествена дървесна растителност се среща по бреговете на реките (върба, топола, маслина), в доловете и деретата преобладават бряст, ясен, клен, липа. Недостатъчността на дървесно-храстовата растителност се запълва от изкуствени горски масиви (ясен, дъб, бор, и др.) и пояси (акация, ясен, клен и др.). В животинския свят се срещат диви свине, сърни, зайци, лисици, вълци и др. Доста разнообразен е птичият свят (врана, сврака, ястреб, кос, чайка, гларуси, чапла и др.) [Андрющенко и др., 2005].

От казаното горе, очевидно е, че попадналите в Таврия българи се оказват в доста благоприятни за тях природо-географски и климатични условия. Обаче по всички метеорологични показатели, регионът се отнася към зоната на рисково земледелие, защото често се случват мразовити и безснежни зими и сухи лета. Силни ветрове често издухват плодородния слой на почвата със засетите семена. За целта всички ниви по периметъра си имат изкуствени ветрозащитни горски пояси.

При всеки етнос, живеещ в границите на конкретен ландшафт, възникват специфични механизми за обмяна с околната среда, която обезпечава неговата жизнедейност и съхраняването му. Промяната на околната среда задължително води и към определени изменения на етносите. Усвоявайки някаква територия, човешките общности оказват влияние върху нея и произвеждат нови традиции за взаимодействие с околната природа, превръщайки я постепенно от природна в културна среда [Афанасьева, Елькин, 2006].

Спецификата на ландшафта, метеорологичните и климатичните условия в Сливенско и Ямболско, а също и основните видове стопанска дейност – отглеждане на зеленчуци и плодове, лозарство и овцеводство – са наложили отпечатък върху духовната култура на българите, живеещи на тези територии. Те стават основа за формирането на широко разклонена календарна обредност, чиито ритуални действия съвпадат с всички видове селскостопански дейности и носят в себе си различни функции. Традиционните занаяти (лов, сеч, добив на естествен камък) определят важната роля на териториална община в живота на всеки отделен неин член.

Природните ресурси и климатичните условия на тези области; видовете селскостопанска дейност, занаятите (дърворезба, коване, керамика, предене, тъкане) оказват непосредствено влияние и върху формирането на материалната култура, което е ярко отразено в материалите, използвани за строеж на жилища (камък, дърво, глина), в изготвянето на дрехите и домашния текстил (памук, вълна, коприна, кожа), в семантиката на декоративните елементи (везби, гайтани, дантели), в изработването на кухненски съдове (глина, дърво, мед) и предмети на интериора (дърво, метал), а също на стопански инструменти (камък, дърво, метал), и на музикални инструменти (дърво, кожа) и др.

На територията на Северното Приазовие българите се разселват по бреговете на реките Корсак, Лозоватка, Обиточна, Килтичия и Берда, а също и по крайбрежието на Азовско море и Молочни лиман. Традиционните видове на стопанската им дейност преминават «естественния подбор» на най-оптималните за местните климатически условия породи животни и сортове растения, определяйки производствената специализация на всяко отделно село, а културните им традиции стават значима съставка на етнокултурния ландшафт на региона.

Зеленчуко- и плодпроизводството се развиват като основни направления на стопанската дейност в селата Петровка, Първо Николаевка, Ановка и Гюновка. Известни производители на български чушки и семена на лук (*арпаджик*) и досега са селата Степановка-II и Богдановка, а известното *троянско зеле* се отглежда в селата Андровка и Трояни.

Българите-преселници произвеждаха най-голямото количество търговско зърно «Българите са предимно земеделци, доста трудолюбиви, пресметливи и пестеливи [...] хлебопроизводствени магазини са изградени във всички колонии и са пълни с хляб...» [Бучная]. До средата на XX век в българските села Софиевка и Палаузовка се отглежда памук, а в селата Ботиево и Надеждино се развива бубарство и примитивно производство на коприна.

Благодарение на българите, в Северното Приазовие се развива лозарството. Големият брой слънчеви дни и морският бриз са благоприятни условия за отглеждане и пълно узряване на гроздето. Лозарството и винопроизводството стават основна стопанска дейност в селата Радоловка, Луначарское, Инзовка, Ботиево, Надеждино и др. С най-хубави лозя и вино е известно село Райновка, защото в района на селото преобладават глинести и песъчливи почви.

В селата Степановка-II, Богдановка и Инзовка и до ден днешен овцевъдството не губи актуалността си, което позволява да се запази традиционният комплекс на обредните действия, свързани с този вид стопанска дейност, както първо пасище, стригане на овци и т.н., а съответно и запазване на традиционния обред «*курбан*» и традициите при приготвянето на каварма.

За интензивното социално-икономическо развитие на някои от българските села способстват морето и минералните извори. Село Луначарское е курортна зона в региона. В село Строгановка е организирано санаторно-курортно лечение за хора, страдащи от кожни заболявания, дори и такива трудни за лекуване като псориазис. Ботиевските извори се използват при лечение на заболявания на стомашно-чревния тракт. Особено известна из цялата Украйна е бабановска вода с голям процент на подземните газове. Такива извори има доста в селото и много често може да се види как младежите запалват извора и се наслаждават на хубавата гледка – горяща вода [Арсененко и др., 2014].

Природният ландшафт на Северното Приазовие не е бил чужд за мирогледа и стопанството на българите преселници, но в същото време допринася за развитието на нов за тях занаят – риболов – и свързаните с него плетене на мрежи и изработване на лодки, при което се съхранява и донякъде се трансформира духовната и материалната им култура.

Мъжкото население от крайбрежните села Гирсовка, Надеждино, Ботиево, Строгановка, усвоявайки морския риболов, е снабдявало с риба гр. Мелитопол и района. Благодарение на риболовния занаят, традиционната българска кухня се обогатява с блюда от риба. Рибата спасява таврийските българи по времето на страшния глад в Украйна през 1932 – 1933 г., за което има много разкази от българи, преживели това.

Морето и риболовът внасят своите корекции и в отношението към светците. Общо взето, българите почитат Господ Бог и Св. Богородица. В семейства, където мъжете са били рибари, най-почитана става иконата на Св. Никола Чудотворец – закрилника на моряците и рибарите. В крайбрежните села устойчиви са табутата, свързани с дните на Св. Троица и Св. Илия – забрана за излизане в море и къпане. Съществуват много легенди за морски русалки и истории за опасни случки в морето в тези дни. Например срещу празника Св. Троица от отвъдно идват митични същества *самодиви*, които се веселят до водоемите и завличат хората със своите песни и игри, прибирайки ги в техния си свят, а на Илинден «*Св. Илия си взема курбан*», т.е. чака жертвоприношение и за това в деня му задължително ще има удавен.

Приказките за магьосници и таласъми, които обитават в заблатеното устие на река Корсак, са разпространени из селата Ботиево и Строгановка. Хората минават отстрани на мястото, а добитъкът отказва да пасе, макар че там тревата е гъста и сочна. Геолози се интересуват от странното явление още преди Първата световна война и откриват причината на него – дълбоко под земята има залежи от нефт и понякога на повърхността излизат нефтени петна, които покриват водата и растителността. При това над блатото се разнася неприятна миризма, която добитък не понася.

Друг вид морски занаят за българите преселници става събирането на тип водорасли, които по време на буря се изтръгват с корените от дъното на морето и се изхвърлят на брега. Много бързо лятното слънце ги изсушава и превръща в меки кафяви лентички – *камка*. Камката притежава удивителни свойства, тя не гори и не гние и с годините запазва своята първоначалната здравина, само че се обезцветява напълно. В бита я използвали като пълнеж на дюшеци, а в строителството – като материал за термоизолация [Кривошей и др. 1982].

Традиционни за Сливенско и Ямболско от дървено-скелетен или каменно-скелетен тип на два или на етаж и половина къщи, с чардаци и изби, при българите от Северното Приазовие не се срещат, тъй като липсват дърво и камък. Основен материал за строежа в таврическите степи е природната глина, от която се прави *саман*⁴ и керемиди. Български жилища тук са от скелетен тип, едноетажни, по дължината на двора, обеденяващи под един покрив жилищни и стопански помещения. Покривът е двускатен и от керемиди. Фронтонът е от дърво или тухли. Прустът, по правило, се разполага по дължината на дългата стена на къщата от страната на входа и представлява дървен навес на подпори. Фронтонът и навесът задължително са украсени с дърворезба. Дърворезбата присъства и в интериора на къщите (крака на маси, столове, легла, корниз на прозоречи, рамки за картини и др.).

Традиционното предене и тъкане са основен занаят за жените. От овча вълна те предат прежда, която после се използва за изработване на черги, месали, тъкани за връхни дрехи (сукман, престилка). От домашна прежда се плетат чорапи, ръкавици, елечи. Отпадъците от преработването на вълната са използвани като пълнеж за дюшеци. От домашното памучно и копринено платно се правят долни дрехи и бельо (ризички, покривки за маса, пешкири), украсени с везба, в чиито орнаменти присъстват основно флористични и зооморфни елементи; чаршафите се украсяват с ръчно изработени дантели. Кожи от диви и домашни животни се употребяват за изготвяне на зимни дрехи и шапки, а също за обувки. Обработката на кожи (чембарлък) става основен занаят за жителите от село Федоровка.

Българките от Таврия до 70-те години на XX век пазят във всекидневните си дрехи елементи на традиционните български носии (кърпа за глава, риза, сукман, елек, престилка), което днес може да види във всеки етнографски кът в българските села тук. Мъжките дрехи претърпяват някои промени. Традиционните стеснени надолу потури се заменят от широки панталони (*гащи*), пъхани в ботушите (*чизми*). Неизменен остава тъканият елек, украсен с гайтани, и калпакът от овча кожа.

В района на село Манойловка се намира Корсак-Могилата (под 300 м. височина). Тя е единствената планина по средата на равната степ и е наслада за окото на привикналият към планинските пейзажи българин. Този природен паметник е един от няколкото реликтни останки (върховете от древните планини на украинското кристалично плато), чиято геоложка възраст достига 1700 – 1800 млн. год. Названието Корсак в превод от татарски значи «лисица». Възможно е това име хълмът да е получил благодарение на покриващите го ръждивочервени камъни. В края на XIX век тук са били открити залежи от желязна руда и през 1893 година белгийско-руското дружество „Провиданс“ започва разработка на това находище. Като спомен от добиването на един от хълмовете са останали ями и кариери. Корсак-Могилата често се споменава в местния фолклор. Легенди за красив змей, живеещ в пещерите на Могилата, дават основание да се предположи, че тези легенди са донесени още от Балканите (в района на гр. Сливен се намира група от пещери с названието «Змееви дупки») и адаптирани към името на единствата ниска планина в Таврия.

Българите интензивно развиват търговско-икономическия потенциал на региона и активно провеждат културно-просветна дейност, резултатите от тяхната работа в тази област са отразени не само на местно ниво, но и в мащабите на цяла Украйна, и дори извън нея.

Българинът Тодор Велков⁵ като кмет на село Бердянск (сега гр. Бердянск), отчитайки природните условия на Бердянский залив (доста дълбок и защитен от бури) построява пристанище. Друг българин Янко издига около него големи складове-магазини. Купува зърно от българите и го продава на гърци и турци. Малко по-късно Янко строи пристанища в село Приморск и в село Ботиево. Там изгражда складове, закупува и продава зърно, кожи, добитък. За предприемача Янко и неговото богатство се разпространяват легенди. Много бързо Бердянск от малко рибарско селце се превръща в град с 10 хиляди души население (сега е над 100 хиляди). А

⁴ От смес на глина, слама и вода се правели тухли и се сушили на слънце.

⁵ Баща на Анна Тодорова Велкова (псевдонимът ѝ е Ана Карима) – българската писателка, публицистка, преводачка и общественичка; съпруга на политика [Янко Сакъзов](#) и майка на историка доц. [Иван Сакъзов](#).

Тодор Велков получава титла потомствен дворянин.

В село Преслав през 1875 година българите построяват първото българско училище в Таврия – Преславската гимназия. През 1918 година се преобразува в педагогически техникум, в който се подготвят учители за българските училища. Преславската гимназия е възпитала видни културни дейци: Никола Фуклев⁶, Димитр Марков⁷, Атанас Варбанский⁸.

Село Радоловка е Малката родина на българския писател Никола Шимов⁹, журналистите Димитър Паскалов и Александър Кетков¹⁰. Артистът и режисьорът Стефан Кунчев¹¹ е роден в село Гюневка, а българският писател, публицист и общественик Мишо Хаджийски¹² произхожда от село Инзовка.

Малкото селце Лозоватка е прочуто със своите певци и танцьори, а също така и с използването на традиционните музикални инструменти – кавал и гайда. Жителите от селото добре помнят народни традиции и обреди и са съхранили автентичен български фолклор. Тук може да се види българският обичай «валевница». В село Гюневка е запазен традиционен сватбен обред, съпроводен от песни «гуляй», «субат» и «на трапеза», а същото се играе «хоро» и «ръченица». Обредите за предизвикване на дъжд «Пенеруда» и «Калоялник» са практикувани в село Петровка [Червенко, 2012], а обредни действията за празника на лозарите и винопроизводителите Трифон Зарезан се провеждат всяка година в село Ботиево и другите села.

Въз основа на гореизложените факти може да се твърди, че българите са «се вписали» в природния ландшафт на Таврия. Природно-географските, метео-климатичните условия на региона не влизат в противоречие с традиционния мироглед и културно-битовите традиции на българския народ, а понякога, дори способстват за тяхното запазване.

Позволявайки на българите да съхранят традиционната си култура, околната природна среда ги подбужда към усвояване на нови видове стопанство, което, в крайната сметка, води към хармоничното взаимодействие на човека и природата.

По такъв начин, «Приазовска България»¹³ е пълноценна съставляваща на етнокултурния ландшафт на Таврия и важен ресурс в развитието на регионалния туризъм. Тя разполага с всичко необходимо за развитие на съвременната курортно-рекреационно-туристическата индустрия. Комфортният климат, минералните води и кални бани, уникалният природен ландшафт, богато историко-културно наследство и национално-етнографската специфика могат да станат привлекателен туристически продукт, позволяващ да се съчетае селския зелен туризъм с отдиха и оздравяването.

Литература

1. Андрищенко Ю.О., Кошелев О.І., Мацюра О.В. Особливості географічного ландшафту Запорізького Приазов'я. // Етносоціальне буття народів Запорізького Приазов'я в геокультурному контексті. Монографія / За загал. Ред.. Аносова І.П., Афанасьєвої Л.В., Крилова М.В., Пригаро М.В. - Запоріжжя: Обласна державна адміністрація; Мелітополь: МДПУ; Сімферополь: Таврія, 2005, 296 с., С., 32 - 44

2. Арсененко І.А., Топалова О.І., Гапонова О.С. Визначення рекреаційно-туристичних районів і їх спеціалізації в межах Запорізького Приазов'я. // Географія та екологія : наука і освіта : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю), м. Умань, 10-11 квітня 2014 р. / відп. Ред.. О. В. Браславська – Умань: ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2014, С., 15-18.

3. Афанасьєва Л.В. Елькін М.В. Етносфера життєдіяльності народів Північної Таврії як реальність: до постановки проблеми//Етносфера народів Північної Таврії у світоглядно-ментальному вимірі та народній творчості. Монографія / За загал. Ред.. Аносова І.П., Афанасьєвої Л.В., Козеряцької Н.М., Пригаро М.В., Троїцької Т.С. - Запоріжжя: Обласна державна адміністрація; Мелітополь: МДПУ, 2006, 335 с., С., 5 - 27

⁶ автор на публицистични книги „В огъня на революцията“, „Вредители“ и на романа „На позлатена земя“

⁷ Автор на стихосбирката „В ритма на дните“

⁸ Български фолклорист, учен, събирач на народни песни и умотворения

⁹ През 30-те години член на Българската секция към Съюза на съветските писатели в УССР. Редактор е на вестник „Колективно поле“ през 1931 година. Автор на книгите „Знатен овчар“ (1938) и „Разкази“ (1938).

¹⁰ Редактор на списание „Бъди готов“ и директор на държавно българско издателство в Киев.

¹¹ Изпълнител на първостепенни роли в „Хъшове“, „Откраднатото щастие“, „Разлом“ и др.

¹² Основните теми на творчеството на Мишо Хаджийски са свързани с неговия роден край – преселването на българите в Таврия, техния живот в новата им родина и отражението на историческите превратности върху него. Последната издадена книга на Мишо Хаджийски „Пуста чужда чужбина“.

¹³ Название на туристически маршрут, разработен от сътрудниците на Приазовския краеведчески музей.

4. Бучная А. В чужом краю, ставшем родным//PRO.BERDYANSK.BIZ. URL: <http://pro.berdyansk.biz/content.php?id=11739> (дата обращения: 07.10. 2015).
5. Даценко Л. М., Молодиченко, В.В., Воровка В.П., Гришко С.В., Стецишин М.М. и др. Фізична географія Запорізької області: Хрестоматія / Відп. ред. Л.М. Даценко, Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б.Хмельницького, 2014, 200 с.
6. Иванов А. География // http://www.geoznanie.com/2013/03/blog-post_26.html (дата обращения: 07.10. 2015).
7. Кочерга Б.М. и автор. кол. Народы Північного Призов'я: етнічний склад та особливості побутової культури. Запоріжжя: Просвіта, 1997, 173 с.
8. Кривошей М. Ф., Огульчанский А. Я-, Иванченко А. В. Северное Приазовье: Путеводитель. - 2-е изд., доп. Днепропетровск: Промінь, 1982, 63 с, ил.
9. Пачев С.И. Возникновение болгарских сел в Северном Приазовье (1861-1863). Мелітополь: МГПУ, 2007, 88 с.
10. Червенко О. Б. Фольклорные традиции в современной культуре болгар Северного Приазовья // Язык. Культура. Общество : межвуз. сб. науч. тр. : материалы III Междунар. науч. конф. [«Межкультурная коммуникация в современном обществе», (г. Саранск, 16 ноября 2012 года)] / МГУ им. Н. П. Огарева, ИСИ, каф. лингвистики и межкультур. коммуникаций ; [редкол. Л. М. Лемайкина (отв. ред.) и др.], Саранск, 2012, Вып. 4, С., 67–70.

Наталия Краско, асистент, д-р, Мелітополски държавен педагогически университет „Богдан Хмельницьки“, Україна, Запорожска област, гр.Мелітопол, e-mail: phetida@mail.ru